

שמעתא עמיקתא

גליון תקל"ג | פרשת שופטים | תשפ"ב | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

שמעתא אליבא דהלכתא משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר לקצוץ עצים לצורך הרחבת דירה או בניית סוכה

א. בל תשחית בכריתת עצי פרי. ב. קציצת עץ למנוע נזק או הפסד. ג. לצרכים שונים. ד. לצורך מקומו. ה. לצורת מצוה. ו. במקום טרחא. ז. קציצת ענפים. ח. סכנה בקציצת עצי פרי. ט. עקירתו עם שורשיו. י. קציצתו ע"י עכו"ם. יא. מכירתו לעכו"ם. יב. אופן הקנין.

א. בל תשחית בכריתת עצי פרי

כתוב בתורה (דברים כ"ט) כי לא תשחית את עצה וגו' ואותו לא תכרת וגו'. ועיי' ברמב"ם (מלכים פ"ו הי"ח), בסמ"ג (סי' רכט), בסמ"ק (מצוה קע"ה) ובחינוך (מצוה תקכ"ט) שהביאו לאו זה. אולם הטור והשו"ע לא הביאווהו. והט"ו (יו"ד סי' קט"ו ס"ק ה) תמה על הטור שלא הביא איסור זה. והשב"ת יעקב (ח"א סי' קנ"ט) יישב דב"ת מוזכר מכללא כמה פעמים בטור, כגון ביו"ד סי' שמי"ט - שיי' ובח"מ סי' קנ"ה. ובענין ב"ת שלא בעצי מאכל אם הוא מה"ת או מדרבנן עיי' בשמעתא עמיקתא גליון י"ג שהבאנו מח' בזה.

ב. קציצת עץ למנוע נזק או הפסד

ואיתא בב"ב (צ"ב) שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי אכיל טעים בהו טעמא דחמרא, א"ל מאי האי, א"ל ביני גופני קיימי, אמר מכחשי בגופני כולי האי, למחר אייתי לי מקורייהו. ופרש"י מקור שלהם ועיקרן כלומר קצוץ אותם. וכת' הרמב"ם (שם) דקוצצין עץ פרי אם היה מציא אילנות אחרים, או מפני שמזיק בשדה אחרים, דלא אסרה תורה אלא דרך השחתה, ע"כ.

ואיתא עוד (שם) דיקלא דטעין קבא אסור למקצציה, מתיבני, כמה יהא אסור להיך לבנין יותר משבח פירותיו. וכן הביא אמר רבנא ואם היה מעולה בדמים מותר. ופרש"י אם היה מעולה בדמים - דמיו יקריא לבינן יותר משבח פירותיו. וכן הביא הרא"ש (בי"ק פ"ח סי' טו). וכ"כ הר"י (נ"ל סי' ח"ב) דאם אינו טוען כראוי מותר, והכל לפי האילן והארץ. וכת' בשט"מ (שם) בשם הר"מ מסוקסטה ז"ל שהשיעור שנתנו הז"ל רובע כ"ו היינו כשעושין כשיעור זה יתר על הוצאה. וכן פסק הרמב"ם (שם הי"ח ט) שאם דמיו יקריא או שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו, קוצצין אותו, דלא אסרה תורה אלא דרך השחתה.

ג. לצרכים שונים

ולפי"ז י"ל שכל שהתועלת גדולה מההפסד אין משום ב"ת. וכן איתא בשבת (ק"ה) שהתירו לשבור כלי להטיל אימה על בני ביתו. ופירש הסמ"ג (ל"ה רכ"ט) דליכא ב"ת כי שכר האימה מרובה על השחתה. והריטב"א (שם ד"ה לא) פירש דשרי כי עביד לצורך.

וכן מצינו במדכ"י (סי' תרנ"ד) בשם הגאונים אהא דתניא (חולין פ"ג) "היה מהלך במדבר ואין לו עפר לכסות, שוחק דינר זהב ומכסה, היה מהלך בספינה ואין לו עפר, שורף טליתו ומכסה", דאי איכא גברא דחביב עליה טליתו מעוף או חיותא אי נמי דלא שוי דינר ההוא עוף או חיותא היכי לעביד, ממצה דמא בבגדא אי נמי בסנדלא ומברך על כיסוי הדם. ותמה עיי' הב"י (יו"ד סי' כ"ה) דא"כ עדיף הו"ל למיתני האי תקנתא מלמיתני שורף טליתו דאיכא משום ב"ת. והדרכ"מ (אות ט) תירץ שהגאונים נתנו עצתם היכן דאיכא משום ב"ת כגון במקום שאינו שווה לו העוף יותר מהדני, והברייתא מיירי במקום שאין ב"ת כגון שהעוף שווה לו יותר מהדני או הטלית, וכן איתא בב"ב (צ"א) גבי אילן מאכל שדמיו יקריא לבנין דמותר לקצוץ, ע"כ. וכן נ"ר דעת הש"ך (סי' כ"א) והערה"ש (אות מ"ה). ומבואר דכל שיש לו צורך חשוב אין משום ב"ת.

וכן איתא בב"ב (צ"א) תניא "רק עץ אשר תדעי", זה אילן מאכל, "כי לא עץ מאכל הוא", זה אילן סרק, וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר מה ת"ל "כי לא עץ מאכל", להקדים סרק למאכל. ופרש"י זה עץ מאכל - והיי"ק רק עץ אשר תדע אם אינך יודע קרוב למצור אלא הוא קחנו ואפי' הוא של מאכל, ע"כ. משמע מדבריו שמותר לקצוץ אילן מאכל כדי לבנות מצור, ולא קאי קרא לאסור, אלא להקדים אילן סרק לאילן מאכל, וכ"כ הלח"מ (שם הי"ט) והביא שרש"י הסכים הרמב"ן עה"ת. אלא דעיי' ברמב"ם (מלכים פ"ו הי"ח) ובחינוך (מצוה תקכ"ט) שמבואר שסור אפי' לצורך מצור. והרמב"ן במע"י שלו השיג על הרמב"ם דרך השחתה בחנם אסור. אולם הרבנו יונה (שע"ת שם) כ"ו דהוהרנו הוא שלא לכרות כל עץ מאכל, גם לבנות לו מצור, כל זמן שימצא מאילני סרק די ספוקו, ע"כ. ומבואר דהיכן שהתועלת גדולה ואי"א בעצים אחרים אין משום ב"ת. ועיי' בסמוך בשם הזרע אמת.

ובדרך זה מצינו במ"א (סי' תקא סי' א) ובמ"ב (סי' כ"ה) שכת' שמסיקין בכלים שלמים ביו"ט אם אין לו עצים לצורך תבשילו דאלי"כ עבר על ב"ת, ע"כ. וכן מבואר ביומא (פ"ה) דאמר אביי אמרה לי אם רביתיה דינוקא תבורי מאני (לתת לו כלים לשבר ולמלאות תאותו) כי הא דרבה זבין מאני גוזיזי דפחרא (כלים סדוקים של חרס) לבניה ומתברי להו, ע"כ.

ד. לצורך מקומו

וכת' הרא"ש (שם) דאם היה צריך למקומו של העץ נראה דמותר. וכ"כ הר"י (תיב לא חי"ב, פ"ד צ"ד ע"ד). ועיי' בט"ו (שם) שכת' עיי' דמיה התרתי לאחד שהיה לו קרקע עם אילנות לקוף האילנות אע"פ שיש בהם פירות כדי לבנות בית דירה עליה, ע"כ. וכן נקט הזרע אמת (יו"ד סי' לג) וכתב שמי"מ אם הוא לנוי בעלמא אסור, ושכן הוא בחו"י (סי' קצ"ב) דצורך מקומו היינו שרוצה לבנות או לתקן לו במקומו דבר הנצרך לו, אבל להרחיב חצירו ולצורך טיול ותוסי' אור ורווח בעלמא אסור.

והחת"ס (סי' ק"ב) פסק שאפי' בצריך למקום לבנות בתים בזמנינו ובמדינתנו בודאי עדיפא מדיקלא דשרי, אך אם אפשר למיעקר עם שרשייהו קרקע גוש עפר עמהם שיכול לחיות ממנו ויכול לנטעם במקום אסור לקוצצם, ובמקום ספק אם יהיה ריוח הקציצה יותר כ"ו אסור למיקציה וסכנה איכא (עיי' בזה להלן).

וההש"ת (יו"ד סי' לו) התייר כי לא גרע מהשחית דבר כדי להטיל אימה על אנשי ביתו, וכ"ש מהשחתת כלי לחימום הגוף דמבואר לעיל דשרי, ע"כ. וצ"ע אמאי לא הביא ראייה מהרא"ש. והבית יצחק (שם אות ד) דחה דבריו דודאי שאסור לקצוץ אילן להחם גופו, כשאין סכ"י, ורק בשאר השחתות דרבנן התיירו להטיל אימה, ומי"מ כיון שהרא"ש ורוב מתירים לצורך מקומו יש לדון להתייר, ע"כ. וכן התיירו לצורך מקומו החיים שאל (ח"א סי' כ"ב), הגר"ז (שם סוף אות טו) והבנין ציון (ח"א סי' ט"א).

והשאלת יעבי"ץ (ח"א סי' ע"ו) נקט שמותר לכרות עצים לצורך מצוה (ועיי' להלן אות ט'). וכן הפנים יפות (שם) כת' שבכריתת אילן פרי לצורך מצוה, כגון לצורך סוכה שרי, דלא גרע מאם היה מעולה בדמים דשרי, ובספר נחמיה (פ"ה פ"ט ט) נאמר ויביאו עצי זית. ואחז"ל בסוכה (ל"ה) שעצני זית לסוכה והיינו ענפים. וכן מבואר במס' תמיד (פ"ב מ"ה) שלקחו עצי תאנה למערכה, ובפסחים (עד) נאמר שצלו את קרבן פסח בשפוד של רמון. ודוחק לומר דמיירי באילנות זקנים שאין עושין פירות. וכן נקט הפני מבין (סי' קפ"ז).

אלא דראיית הפנים יפות אינם מוכרחות לסוברים שאין ב"ת בענפים כמבואר להלן, וכ"כ בבית יצחק (יו"ד ח"א סי' קמ"ב אות ב). ולפי"ז יש להתייר קציצת עצים לצורך בניית סוכה דהיינו לצורך הסכך או פיגווי מקום לבניית הסוכה. וכן פסק בהר צבי (ח"ב י"א) סי' ק"ב ועיי"ש שדעתו שאם אפשר עיי' עכו"ם יעשה כן משום חשש סכנה המובאר להלן (ועיי' להלן בדין עקירת עץ פרי עיי' עכו"ם), אלא שמדברי השאלת יעבי"ץ משמע דליכא חשש סכנה היכן שעושה לצורך מצוה וכמבואר להלן.

ובדרך זה מצינו בס"ח (סי' תת"ט) שכת' שסופר שכתב דף של ס"ת שאינו כ"כ יפה יכול לגנוז, ואין משום ב"ת דלכך נא' (שמות פ"ט) פ"ב) זה אלי ואנוהו. וכן מלך פורץ גדר כו'. וכן פסק החכ"א (כל פ"א אות טו). ועיי' בזה הדברי יציב (יו"ד ח"ב סי' קפ"ב) ובגרי"פ לרס"ג (עשה כח ד"ה ומיהו לבא). ועיי' עוד בפמ"ג (סי' תקס"ז ס"ק ד) שכת' שמותר לשבור תחת החופה כוס שלם ואין משום ב"ת כיון שעושין לרמוז מוסר למען יתנו לב, עיי"ש. וכן פסק המ"ב (סי' ט). וכעין זה מצינו בש"ך (יו"ד סי' ק"ב ס"ק ה) שכת' דמותר להכות על בשרו עד שדמו שותת, אם עושה כן משום כבוד התורה, עיי"ש. וכן דעת הגריש"א זצ"ל (משמרת השביעית פ"א הגה"ה 21) שבמקום חשש איסור אין משום ב"ת. אלא דלהסוברים שהשחתת שאר דברים הוא מדרבנן אין ראייה מהס"ח. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליונות קני"ג, קני"ז ורכ"י.

פניני הלכה

האם שביעית משמטת שיק שלא נפרע

א. אמר קרא (דברים ט"ו ב) וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו, לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה'.

וכתב הרמב"ם (פ"ט מהל' שמיטה ויובל הי"א) מצות עשה לשמט המלוה בשביעית שני שמוט כל בעל משה ידו, והתובע חוב שעברה עליו השביעית עבר על לא תעשה שנאמר לא יגוש את רעהו.

עוד תניא (גיטין לו) רבי אומר וזה דבר השמיטה שמוט, בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאהה משמט קרקע אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים. ותיקנו רבנן דתשמט.

וכן פסק הרמב"ם (שם הי"ב) דאין שמיטת כספים נוהגת מן התורה בשביעית אלא בזמן שהיובל נוהג, אולם מדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזה"י בכל מקום ואע"פ שאין היובל נוהג, כדי שלא תשחך תורת השמיטת כספים מישראל. והחזיק אחריו השו"ע (ח"מ סי' ס"ז סי"א).

והרמ"א כתב (שם) דכן הסכמת הפוסקים. אבל י"א דאין שמיטה והגהת בזה"י, ונראה שעליהם סמכו במדינות אלו שאין נוהגין דין שמיטה כלל בזה"י, והמנהג היו נוהגים עדיין בזמן הרא"ש כמו שכתב בתשובת (הטור סי' הביא) שהיה צווח ככרוכיא לבטל המנהג ולא אשגחו ב"ה, וכבר כתבו ג"כ האחרונים ז"ל (ב"מ סי' הביאם) טעה למנהג שאין נוהגים שמיטה, כמבואר בדברי מהרי"ק (שורש צ"ב) ומנה"ר איסר"ל (בתי"ה סי' ד"ש) ובמהרי"ל, ואין לדקדק אחריהם. ויעוי' באג"מ (ח"מ ח"ב סי' ט"ו) דהנהוגים כהמ"א, אף דאכשור דרי ונהגו כיום לעשות פרוזבול, מ"מ אם אירע ששכח לעשות פרוזבול, י"ל דעדיין לא נשתנה מנהג דורות קודמים שלא היו נוהגים השמטת כספים והיו גובין החובות.

ב. ואיתא בערובין (כ"ה) דשביעית משמט בסופה, כדתיב מקץ שבע שנים תעשה שמיטה.

וכן הוא בספרי (פ"ה ראה פסקא י"ח) מקץ שבע שנים - יכול מתחילת השנה או בסופה, הרי אתה דן, נאמר כאן קץ, ונאמר להלן קץ (דברים ל"א י" - י"א) מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות, מה קץ האמור להלן בסופה ולא בתחילתה, אלא קץ האמור כאן בסופה ולא בתחילתה. וכן פסק הרמב"ם (שם הי"ח) אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה, שנאמר מקץ שבע שנים תעשה שמיטה וזה דבר השמיטה שמוט וכו', לפיכך המלוה את חבריו בשביעית עצמה גובה חובו כל השנה, וכשתשקע החמה בליל ר"ה של מוצאי שביעית אבד החוב. וכן פסק השו"ע (ח"מ סי' ס"ז סי"ב).

אולם יעוי' ברא"ש (פ"ד דגיטין סי' כ"ז) דכתב דאע"פ דאין השביעית משמטת אלא בסופה, מ"מ אין ב"ד בודקין לגבות שום חוב, וגם המלוה בעצמו אין לו ליגוש הלוה מיד שכנסתה השמיטה, אבל אם יפרע הלוה מעצמו אי"צ לומר משמט אני, וכמו שאין נזקקין לגבות החוב אין נזקקים לכתוב פרוזבול מיד שכנסתה השביעית. וכן הוא בטור - ואין כותבין אותו אלא עד סוף שנה שישית, וכנסת שנה שביעית אע"פ שאין משמטת עדיין אלא בסופה אפ"ה אין כותבין אותו. [ועיי' בהרמב"ם פלג ע"ז, וסכים עם הב"י דכן המנהג פשוט בא"י וסביבותיה לכתוב פרוזבול בערב ר"ה של מוצאי שביעית, וכן מנהג מהרי"י בירב ז"ל. וכן סתם בשו"ע ס"ל"א - כל זמן שהוא יכול לגבות החוב כותבין פרוזבול.]

ומשנת יש הנהוגים להחמיר על עצמם ולכתוב פרוזבול אף קודם ראש השנה של מוצאי שישית.

ויעוי' בפת"ש (ח"מ סי' ה'), דהחת"ס (ח"מ סי' ב') לא החמיר בזה, וכתב דמעיקר הדין אין לחוש כלל, ומי"מ אם איותה נפשו איותה ויעש אין מזיניחין אותו, ואין כאן משום היורא, וזכור לטוב. גם הנתונים (אורים ס"ק נ"ח) כתב דהיורא וחרד יש להחמיר לעשות פרוזבול בערב שביעית, אלא לא בהלואה שנעשה בשביעית, דאז בלא"ה דעת הרדב"י ובי"ח דאף הרא"ש מודה דיכול לעשות פרוזבול עד סוף שביעית.

ז. קציצת ענפים

הנה **בנינים יפות** לדליל מבואר דקציצת ענפים אסורה מה"ת אם לא לצורך מצוה. אלא דע"י **במל"מ** (איסורי מצבח פי"ז ה"ג) שכת' דאין ב"ת אלא לקצץ האילן עצמו משרשו אבל לקצץ ענפים וחריות לא ידעתי איסור. וכת' **בהר צבי** (או"ח ח"ב סי' קא וסי' קב) שמשמע מה**מל"מ** דבכה"ג אף איסורא דרבנן ליכא. וע"י **בבית יצחק** (שם) שכת' דאולי הטעם דס"ל להתיר בכה"ג הוא משום דהוי חכצי שיעור, אולם י"ל דס"ל בדקציצת ענפים לא הוי השחתה כלל, כיון דהיניקה מתפשטת לשאר הענפים, עיי"ש. ודעת ה**גרי"ש זצ"ל** (אשרי האיש יו"ד פי"ז אות כב) להתיר בזה לצורך, כגון לתלוש ענפים של עץ פרי לצורך הולכי דרכים כדי שהענף יסיעה להם בדרכים וכדו', עיי"כ. וע"י **בדרכ"ת** (סי' קטו סי"ק א) בשם **הבית יעקב** דבכה"ג ליכא איסור. עיי"ש עוד שיטות בזה.

ה. סכנה בקציצת עצי פרי

וכת' **הט"ז** (יו"ד סי' קטו סי"ק ו) דאסרו חז"ל מפני הסכנה שלא לקוץ אילן העושה פירות דאיתא **בב"ק** (שם) אמר רב האי דיקלא דטעון קבא אסור למקציצה, ואמר רב חנינא לא שכיב שכבת ברי אלא דקץ תאנה בלא זימנא, ואמרינן התם דרב חסדא הוי לדקל דקאי ביה גופני אי"ל לשמעיה זיל עקרינהו פירוש שעושין היזיקא בנייקת הארץ לגופנים והם חשובים יותר, וכתב הרא"ש שם וכן אמר אינה צריך להקוממו מותר, עיי"כ.

אלא לכאורה סכנה זו לא משמחית את העץ ללא היתר. וכן משמע מהרא"ש ודעימיה שהתירו לצורך מקומו וכדו' ולא כתבו ש"מ"מ יש להימנע מזה משום סכנה.

אלא **שהשאלת יעב"ץ** (שם) הקשה בהא דאר"ח לא שכיב שבחת ברי אלא דקץ תאנה בלא זמנה, דהא ודאי דשבחת ת"ח הוה, וח"וי לומר שעבר על לאו דאוי, ותירץ דע"כ בחטאו מת מפני שהקב"ה מפקדק עם חסידיו כחוש השערה ומיירי בוונגא שמתיר לקוץ מדינא, אלא שאינה מונעת חסידים, ולפי שחסידי היה נאסף בלא זמנו, א"נ לכ"ע נמי איכא סכנתא ואף היכן דליכא משום ב"ת. [ועיי"ש במ"מ לצורך מצוה כגון בנין בה"כ"נ אין לחוש אלא שלרווחא דמילתא קוצנו עיי' גז'].

אולם ה**חק"ל** (מהדור בת' יו"ד סי' יא) דחה דברי **השאלת יעב"ץ** כי כל הפוסקים פסקו דשרי לקוץ כשהוא מעולה בדמים וכדו'. ו**החת"ס** (יו"ד סי' קב) כתב דשבחא טעה לחשוב שהגיע זמן עץ התאנה לקוץ, אלא שבאמת שעדיין לא הגיע זמנה לקוץ ולכן נסתכן ונת. ו**הבית שלמה** (יו"ד סי' קצא) כת' שלא היה סוּתם הרא"ש דבריו להתיר אם יש בזה סכנה, וגם הט"ז הורה להתיר למעשה.

ואלא דע"י **בצוואת ר"י החסיד** (אות מה) דאילן העושה פירות אין לקצוץ אותו. וכת' **בחיים שאל** (שם) שיש לצדד בזה דכונתו הדגם דמוות מן הד"ץ יקוץ, כמו שרוב הצאות הם דברים המותרים לפום דינא ועל קצתא אין העולם חוששין כלל. ועל כן נראה דלרווחא דמילתא לקוץ אותו עיי' גוי וכי"כ בנדונו הרב שאילת יעב"ץ, עיי"כ. וכת' **בחיים ביז** (גרי"ח פלא"ג סי' כז) דאנן מחמירנן בצוואות ריה"ח, ולכן ראוי להחמיר בזה, דחמירא סכנתא. אלא דע' **בנוב"י** (תני אה"ע סי' עט) שכתב דכל צוואת הר"י החסיד לא היה אלא לזרעו אחריו ולא לשאר אנשים, עיי"ד. והובא **בפת"ש** ביו"ד (סי' קטו סי"ק ו).

ט. עקירתו עם שורשיו

עיי' **בשאלת יעב"ץ** (שם) שכתב בסוף דבריו דפשוט שאם עוקר אילן עם שרשיו ועם קרקע נייקתו שיכול לחיות ממנו ונוטעו במקום אחר אין ק"ו שום איסור, דפשיטא דאין זו קציצה ולא נאסרה כלל בשום אופן, שהרי היא כנוטעה במקומה, וכדקיי"ל גבי ערלה באילן שנעקר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור מערלה כ"ש הכא. וע"י **בחת"ס** (שם) שסמך ע"ז רק לחומרא כגון שעוקרו לצורך מקומו דשרי מ"מ אם אפשר יעקרונו עם השורש לנוטעה במקום אחר. ובענין עץ ערלה שעקרוהו עם גוש עפר אם בעינן שיוכל לחיות רק כמה ימים או ג' שנים ע"מ שלא יצטרכו למנות מחדש ג' שנים, ע"י **ברשב"ד** (ח"ג סי' רכה) הובא **בבי"י** (יו"ד סי' רצד) שדן בזה. וע"י **בפת"ש** (שם סי' ג), והרע"ת **החזו"א** (ערלה סי' ב סי"ק – יג) דכל שיכול לחיות עד שיקלט במקום החדש (שזה כשעוביגים אחרי הנטיעה), א"צ שם למנות מחדש. ובנ"ד משתבר דכוב"ע יודו לחזו"א. [ובענין העברת עציב בשמיטה עם גוש עפר, ע"י **בספר השמיטה** (להגרימי"ש עמ' יט) שהתיר כדין נטיעה לענין שנות ערלה. וכבר דחו שאר הפוסקים ראייתו דשאני ערלה שלא באיסורא תליא מילתא, אלא דבכל כה"ג לא הוי כנטיעה חדשה בענין שנות ערלה. ומי"מ אם מעבירו עם גוש אדמה באופן שלא יהיה הפסק ביניקה י"ל דמהני לכוב"ע].

י. קציצתו ע"י עכו"ם

והנה **בחיים שאל** (שם) מבואר שע"י גוי אין לחוש (כי הסכנה היא העקירה עצמה). ו**באבני זדק** (יו"ד סי' מה) כת' להחמיר בקציצת האילן אף ע"י גוי, משום שיד פועל כיד בעה"ב אף בענין איסורים כמבואר **במחנ"א** (שולחן סי' יא), וסיים וע"כ יקנה האילן לגוי לפני קציצתו. ו**בנוטע שורק** (יו"ד סי' מב) כת' דאף **למחנ"א** ה"מ בשכיר יום, אבל אם שכרו לקצוץ האילן בלבד לא שייך בזה יד פועל כיד בעה"ב. ו**בחיים ביז** (שם) כתב דכפי הנראה מפשט דברי ריה"ח שאין היתר אפילו ע"י גוי. ו**הדרכ"ת** (שם) מביא בשם **הט"ו"ד** (תל' ח"ב סי' ה) דמהני ע"י עכו"ם. וכן נראה מדברי **השאלת יעב"ץ** דלעיל. וכן דעת ה**גרי"ש זצ"ל** (אשרי האיש יו"ד פי"ז אות כג) שיש להקל ע"י עכו"ם. וע"י **בשמעתא עמיקתא** גליון קנ"א שהבאנו דברי החולקים על המחנ"א.

יא. מוכירתו לעכו"ם

וע"י **בזרע אמת** (שם) שנשאל באופן שאסור לקצוץ עץ מאכל אם מותר לתת לעכו"ם במתנה גמורה והוא יעקרונו, וכתב להחמיר ע"פ האחרונים בסי' שלי"ט (עיי"ש **במ"א** סי"ק י"ג) שנקטו דלא התירו הערמה אלא לת"ח, ובה"ז לא מצוי ת"ח, עיי"ש. אלא דיש לחלק מהא דסימן שלי"ט דמייירי בהערמה גמורה, אבל היכן דהוי מכירה אין משום הערמה אסורה וכמו שבארנו **בשמעתא עמיקתא** גליון קל"ז. ו**הזרע אמת** גופא מייירי באופן שאסור לקצוץ, אולם היכן דשרי ובא לחוש לצוואת הריה"ח י"ל דגם הוא ז"ל יודה להתיר. וכן **בדרכ"ת** (שם סי"ק ג) הביא בשם **האמרי נועם** (ח"ב סי' ג) דמשום חשש סכנה נכון שיעשה שטר מכירה לאיזה עכו"ם. וכן ה**בית שלמה** (תני ע"י מכירת האילנות לככ"ר קודם הקציצה בקנין כסף ובשטר (ושם מייירי במקום שיש היתר קציצת האילן לצורך מקומו) ודחה דברי הזרע אמת שבנ"ד לא חשיב ערמה, עיי"ש. וע"י עוד **בדרכ"ת** מה שהביא בזה.

ואף באר"י שרי למכרו לעכו"ם ואין בזה משום "לא תחנס", דהרי תנן **בע"ז** (ט) אין מוכרין להם במחובר לקרקע משום "לא תחנס", אבל מוכר הוא משיקצץ ר' יהודה אומר מוכר הוא על מנת לקוץ. ועיי"ש (כ) דאיתא מוכרין להן אילן ע"י מ"מ לקוץ וקוצץ דברי ר"י, רבי מאיר אומר אין מוכרין להן אלא קצוצה. וע"י **ברמב"ם** (שבת פ"כ ה"ד וע"י פי"ה ה"ד) שפסק כר"י. וכן הביא **השו"ע** (יו"ד סי' קא סעי' ז) דאין מוכרין להם באר"י כל דבר המחובר, אבל מוכרים על תנאי שיקוץ, וקוצץ, עיי"כ.

יב. אופן הקנין

ובענין אופן הקנין ע"י **בשו"ע** (חוי"מ סי' קצג) שכת' שכל המחובר לקרקע שצריך לקרקע, הרי הוא כקרקע ונקנה בכסף או בשטר או בחזקה כו', אבל אם א"צ לקרקע, כגון ענבים העומדים ליבצר, ה"ז כמטלטלין לקנין. וכתב ה**רמ"א** דיש חולקין ואומרים דאפי' א"צ לקרקע דינן כקרקע, עיי"כ. וכי"ז בישראל המוכר לישראל, אבל ישראל המוכר לעכו"ם כתב **השו"ע** (סי' קצד סעי' א) דעכו"ם אינו קונה בחזקה (ולא בכסף), אלא בשטר והוא שקונה עם נתינת הכסף. והוסיף ה**רמ"א** שאם התנה לוקח שיקנה לו בכסף לחוד, קנה מדי, עיי"כ. אולם ה**ב"ח** (שם) כתב דלא מהני תנאי כי סוף סוף יקנה סמיכות דעת. וכן נקטו **הט"ז** (שם) ו**הש"ך** (סי"ק ג). וע"י **בקצות**

(סי' ב), **בנתיבות** (סי"ק ג וחי' סי"ק ה) ו**בפת"ש** (סי"ק ב) בשם **כנסת יחזקאל** (חוי"מ סי' צא).

אלא **שהע"ך שי** (סי' קצד) כתב דדוקא כשמצפה לשטר לא סמכה דעתו עד שיתכונן שטר, אבל היכא דנמנע לכתוב שטר או התנו בפירוש שלא ליתן לו שטר, לכוב"ע קונה בלא שטר, והא דס"ל ל"ב"ח וט"ז דלא מהני תנאי שיקנה בכסף לחוד היינו כשמצפה עדיין לשטר רק עושה תנאי שיקנה בכסף שמה יקדמונו אחר, בזה אנו סהדי דלאו פיו כלבנו ובלטה דעתו, עיי"כ. ולפי דבריו בני"ד דודאי שאינו מצפה לשטר ניתן למכרו בכסף, וע"י לעיל בשם **הבית שלמה והאמרי נועם** [ואין קוץ שהעץ חשיב מטלטל בשעת עקירתו ואז קני וא"צ שטר לכוב"ע, דאם נמא הכי לא אהני מידי כי בשעת עקירתו הוא על ישראל וע"כ בעינן קנין בעודו מחובר].

מ פ ס ק נ א ד ר י נ א

א' אסור מה"ת להשחית עץ מאכל, ומי"מ אינו אסור אלא כשקוצץ העץ עצמו משורשו, אבל מותר לקצץ ענפיו. ויש מחמירים גם בזה. **ב' ב'** אף ערך העץ עולה בשוויו על הפירות הגדלים ממנו, ונמצא שהריוח ממכירת גוף העץ גדול יותר מגידולו ומכירת הפירות, מותר לקוצצו, וכן הוא הזקין האילן ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו, מותר לקוצצו, כי אין זה דרך השחתה. וכן בכל קיצוץ בזה אם התועלת גדולה יותר ממשחתה מותר, ועל כן אם צריך למקום העץ כדי לבנות בית וכדו', מותר. ובמקום ספק אם ריוח הקציצה גדולה יותר, אסור להשחיתו. ג' מותר לעקור עץ לצורך מצוה, כגון בניית סוכה או בהכ"נ אם אין לו עצים אחרים. ד' אף במקום שמותר מעיקר הדין לקצוץ, אם אפשר לעוקרו עם שורשיו וגוש אדמה באופן שיכול לחיות ממנו ולנוטעו במקום אחר או לעוקרו ע"י עכו"ם עדיף לעשות כן. ה' י"א שאם עוקר עץ עם שורשיו וגוש עפר באופן שיכול לחיות ממנו ונוטעו במקום אחר, מותר (ובשנת השמיטה אסור להעביר עץ ממקום למקום אף באופן זה). ו' מלבד איסור בל תשחית בהשחתת עץ פרי יש בדבר משום סכנה אלא שסכנה זו היא כשמשחית את העץ ללא היתר. ולפי צוואת ר"י החסיד יש משום חשש סכנה אף כשמותר לעקרו, ועיי"כ יש לעקרו ע"י עכו"ם, ועדיף למכרו לו ע"י קנין כסף והוא יעקרונו ואם אפשר יתנה יהם העכו"ם שיעקרונו עם גוש אדמה ע"י מהעבירו למקום אחר.

ויעוין עוד **בדרך אמונה** (הל' אמונה ויבל פי"ז סי' דך) אמונה ס"ק כ"ה וצה"ל ס"ק מ"ד) דהחזו"א לא נהג כן, אולם אביו כן נהג כן.

ג. וילי"ע באדם שיש ברשותו שיק של חבירו שהגיע זמן פרעונו קודם השמיטה, ועדיין לא פרעו, האם שביעית משמטו. האם דינו כשאר שטר חוב, או דילמא עדיף ט"פ.

ומצינו **בשואל ומשיב** (חמישהא סי' ע"יא) דיצא לדון בענין שטר ממרנ"ש דהיינו שטר שחיובו כלפי כל מוציא השטר, ולא דוקא כלפי המפיקא ליה הראשון, אם שביעית משמטו, ושו"ט ולא פסיקא ליה מילתא ע"ש.

ואף **בנחל יצחק** (ה"ו דיננס סי' י"ב וע"י) אף דמתחילה ר"ל דשטר שלא נזכר בו שם המלוה, י"ל דכגובי דמי, כמבואר בב"ש אהע"ז סי' ע"ז. וכי"כ בסי' נ"ג סי"ק י"ג משמיה דהט"ז. ולפי"ז גבי שמיטה י"ל דאינו משמט. מ"ימ למסקנא העלה דמדברי הש"ס והפוסקים מוכח דאף שטר שלא נזכר בו שם המלוה לאו כגובי דמי. אולם יעוי' **באגרות משה** (חוי"מ ח"ב סי' ט"ו) דיצא לדון בשיק שזמנו אחר השמיטה, וכתב דבכה"ג הוי כקביעות זמן ואינו משמט ועוד די"ל דנחשב כחשלומוין מאחר שאסור לפוסלו בדינא דמלכותא. ע"ש. ולכאוי סברתו השניה שייכת אף בשיק שזמן הפרעון היה קודם השמיטה אלא שלא נגבה. וכן שייכת סברא זו אף בשיק שנכתב למוטב בלבד.

ובשו"ת **שבט הלוי** (חי"ט סי' רצ"א סי"ק ה') כתב דדעת תורה נותן דאין השביעית משמטת שיק אף שהגיע זמן פרעונו קודם ר"ה, דשיק העומד ליפרע שוה כסף בידו, או ע"י שיפרע בעצמו או ע"י שיכול למוכרו או לתתו לאחר בשוה כסף, ונקרא שפיר של אחיך בידך.

ואף דהזכיר בדבריו שיכול למוכרו או לתתו לאחר, אולם מדבריו נראה דאף בשיק שנכתב למוטב בלבד י"ל דאינו משמט, דהא עומד להפרע ושוה כסף בידו ע"י שיפרע בעצמו.

וע"י **במשובות והנהגות** (ח"ג סי' תמ"ז סי"ק ב') דכת' דאם קנה או לוח כסף ונתן תמורתו שיק לתאריך שלפני ר"ה, והמוכר או המלוה לא שלח את השיק לגביה לפני ר"ה, או שהעבירו לאחר, ראוי לחשוש שהוי הלואה, ויהיה אסור לגבות החוב ללא פרזובול.

ושה בערות ביאר ספיקו דלא נתבאר אם שיק הוא רק הוראה לבנק שלם מחשבונו למוכ"ז, או דנחשב לצורת פרעון שמעבירו הלאה. וכתב דחי' בזה גדולי ההוראה ואין לנו הכרעה ברורה. ע"ש.

העולה לדינא - נסתפקו האחרונים בשיק שהגיע זמן פרעונו קודם ר"ה ולא נפרע אם שביעית משמטו, וע"כ לכתחילה בכה"ג יעשה פרזובול קודם ר"ה להוציא עצמו מכל ספק. ואם לא עשה פרזובול יעשה שאלת חכם כיצד לנהוג.

פניני מוסר

עניני שבת קודש

סעודת שבת (ג)

מעלת וחשיבות מצות עונג שבת - [וקראת לשבת ענג ולקדוש ה' מכוּבד וכבדתו במאכל ובמשתה ובבגדים נאים ובתיקון כלי ביתו וכלי תשמישו. וגודל מעלת המענג את השבת ועוצם שכרה, והפוכו העונש, ר"ל, מבואר בזהר הקדוש ובתקונים בהרבה מקומות...].

(יסוד ושורש העבודה ה', ח)

- "כשכנסת השבת ערוכים שמה כל השולחנות של בני העולם הנקראים בני היכל המלך, ואלף אלפים ורבוא רבבות ממונים עומדים על השולחנות האלו, והחיה הזו העליונה... ורואה כל אלו השולחנות... ומסתכלת בכל שולחן ושולחן ואיך ממונגים לכל שולחן ושולחן, והיא עומדת ומברכת את השולחן ההוא, וכל אלו אלף אלפים ורבוא רבבות כולם פותחים ואומרים אמן... וכשהשולחן של האדם אינו נמצא באותו מקום [הנקרא עונג] בעריכה של תענוג כראוי, אז חיה הזאת ואלו ארבעת השרפים שמתחתינו כל אלו אלף אלפים ורבי רבבות דוחים אותו לחוץ לסכרא אחרא ההוא... ומכניסים אותו למקום ההוא שהוא בהפך מן אותוית יעגו' ונקרא 'נגע'...". (וזהר, פרשת פקודי, רנב.)

- "... כל מה שהוציא הוצאות לאכול ולשתות הוא ליונו להקדוש ברוך הוא בהלואה, והקב"ה נותן לו כפלי כפלים על כל מה שהוציא בזה. בשנים אלו מלוה האדם להקב"ה, כשמרחם על העני, וכשמוציא הוצאות על שבת ויום טוב, כי הכל מלוה להקב"ה, כמו שנאמר מלוה ה' חונן דל". (וזהר שם, רנה.)

נערך על ידי מו"ם "עבודת שבת קודש"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל: amikta@amikta.co.il**

© **שמעתא עמיקתא** – לע"נ הרב מרדכי מנחם מנדל בן אברהם יעקב ז"ל – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 0503-767-0502